

Bible česká
ve fondu
Moravské zemské
knihovny v Brně

Katalog výstavy

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Moravská zemská knihovna (Brno, Česko)

Bible česká ve fondu Moravské zemské knihovny v Brně : katalog výstav. -- Brno : Moravská zemská knihovna v Brně, 2015

Anglické resumé

ISBN 978-80-7051-210-4 (brožováno)

27-234 * 811.162.3'25 * 27-235 * 655.4/.5 * 093(=162.3) * 094(=162.3) * 655+686.1 * 930.85:08/09 * 27-662:316.74 * (437.3) * (437.6)

- Moravská zemská knihovna (Brno, Česko)

- Bible, Česky

- 1487-1814

- biblické překlady -- Česko -- 15.-19. století

- překlady do češtiny -- 15.-19. století

- biblické verze -- Česko -- 15.-19. století

- vydávání a distribuce knih -- Česko -- 15.-19. století

- vydávání a distribuce knih -- Slovensko -- 18.-19. století

- české prvotisky

- české staré tisky

- knižní kultura -- Česko -- 15.-19. století

- křesťanství a kultura -- Česko -- 15.-19. století

- katalogy výstav

- studie

2-23/-27 - Bible. Bibliistika [5]

Knihla byla vydána v rámci projektu Institucionální podpory na Dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace 2015 – Moravská zemská knihovna v Brně.

Lektorovali: doc. PhDr. Helena Krmičková, Dr.; Mgr. Lenka Horáková, Ph.D.

Vydala Moravská zemská knihovna v Brně v roce 2015

©Moravská zemská knihovna v Brně

Jazyková stránka předkralických biblí

Robert Dittmann

Bible benátská

ible benátská z roku 1506 přinesla značný pravopisný, jazykový a ve srovnání s předchozí Biblí kumohorskou i textový pokrok.¹¹¹ Protože to bylo poslední vydání české bible před luther-
skou reformací, stala se i důležitým textem pro rekatolizační jezuitskou Bibli svatováclavskou (1677–1715). Svou celkovou jazykovou podobou ovlivnila ovšem z tisků celé bible nejvíce bez-
prostředně následující první Severýnovu bibli z roku 1529.

Pravopisná modernizace v této bibli, financovaná třemi pražskými utrakvisty, se dotkla oproti předchozím vydáním jednoho důležitého aspektu: poměrně velmi vzorně se vyznačuje samohlásková délka, typicky čár-
kou. Je to vlastně uplatnění diakritického pravopisu, návrhu tehdy už sto let starého, jenž se v českých bib-
lických překladech uplatnil třeba hned ve druhém desetiletí 15. století v Bibli boskovičké, spjaté s husitským
prostředím, avšak nedošel rychlého obecného přijetí ani v rukopisech, ani později v prvotiscích. Na místě zně-
ní Bible kutnohorské *Kniha narozeného ježíše krista* v Mt 1,1 čteme v Bibli benátské *Kniha narozeného Ježíše
Křysta*,¹¹² benátský tisk je tedy důležitým zdrojem poznání dobového rozložení dlouhých samohlásek. Jiným
prvkem diakritického pravopisu je značení slabik *dě, tě, ně* jako *d, t, n* atd. s tečkou nad literou a *e* (takto se značí
i slabiky *bě, pě, vě, mě*), které je ale provedeno nedůsledně, a rozlišování dvojího *l* (středního a tvrdého), avšak
bez vztahu k etymologii, tento rozdíl totiž už doboví uživatelé snad téměř v celých Čechách nebyli schopni roz-
lišovat, jak o tom svědčí také inkunábulní Bible pražská. Takzvané *díluhé jatf* se zapisuje někdy třípísmennou
spřezkou *jje* (*pravije místo pravie*, resp. dnešního *pravf*) nebo *je*, kdežto *krátké jatf* se značí někdy pomocí spřez-
ky *ie*. O nářečním úzu alespoň jednoho z korektorů, jimiž podle doslovu za knihou Zjevení byli Jan přijímám
Jindřichský z Žatce a Tomáš přijímám Molek z Hradce nad Labem (tj. Hradce Králové), by snad mohlo vypovídat
důsledné psaní *y* po *ž, š, č, ř*, které po polovině 16. století z tisků začíná rychle ustupovat.¹¹³

Jazyková modernizace zasáhla nejvýrazněji archaické jednoduché minulé časy, už v Husově češtině užívá-
né jako biblismy.¹¹⁴ které v 15. století dále zastarávaly: imperfektum a aorist. Aorist byl ponechán ve zbytcích

111. K jazykové charakteristice viz KYAS, Vladimír: *Suaha o zlidovění českého biblického jazyka v 16. století*. Brno 1950, s. 21–24 [nepublikovaná disertační práce]; KYAS, Vladimír: *Česká bible v dějinách národního písemnictví*. Praha – Řím 1997, s. 132–133; SOUČEK, Bohuslav: *Česká Apokalypsa v husitství. Z dějin textu Zjevení Janova – od Konstantina ke Komenskému. Úvodem k vydání Nového zákona Táborského*. Praha 1967, s. 136. Z těchto monografií při jazykové charakteristice vycházíme.

112. Transkripční zásady přebíráme z vydání Šestidělky: *Bible králická šestidělá. Kompletní vydání s původními poznámkami*. Praha 2014, s. 21–28. Citované exempláře: [Bible kutnohorská], vědecká knihovna v Olomouci, sign. II 32.071, *Knihoпис. Prvotisky 3; Bibli Česká [...]*, vědecká knihovna v Olomouci, sign. II 32.058, *Knihoпис 1097*.

113. K ústupu slov. PORÁK, Jaroslav: *Humá-
nistická čeština. Hláskosloví a pravopis*.
Praha 1983, s. 41–42.

114. KOMÁREK, Miroslav: *Dějiny českého jazyka*. Brno 2012, s. 212.

Bible benátská,
Benátky 1506.

u některých frekventovaných sloves (např. *počít* tj. začal), imperfektum bylo nahrazeno préteritem s důsledně zachovávaným pomocným slovesem ve třetích osobách (např. *bíše > byl jest*). Razantní odstranění imperfekta, které jinak ustupovalo v češtině zřejmě pomaleji než aorist,¹¹⁵ se stalo podnětem k závažné polemice:¹¹⁶ jednota bratrská ho zejména v předmluvě k Novému zákonu z roku 1525, připisované důvodně biskupu Lukáši Pražskému, ostře odsoudila a ve zmíněném tisku z teologických důvodů ve velké míře znovu zavedla, avšak mimo jednotu se tento přístup neprosadil, naopak, umělá archaizace byla ironicky odsouzena první českou gramatikou, vydanou v Náměšti nad Oslavou v souvislosti s překladem Nového zákona roku 1533. Ani biskup Jan Blahoslav už imperfektum ve vlastním biblickém textu neobnovoval, ačkoli svého souvěrce biskupa Lukáše proti Náměštským v gramatice částečně hájil a z úcty k tradici imperfektum v okrajové poznámce dožilo od Blahoslava až do kralického vydání Nového zákona na počátku 17. století. Ke sporu se ještě vrátíme u Seveřiny bible z roku 1529. Jiným modernizačním prvkem benátské edice bylo nahrazení opisného rozkazu se slovesem *neroditi* (např. *nerodíte se domnievati > nedomnievajte se*), nahrazení aoristového *vece* pomocí *řekl jest* nebo omezení tvarů dvojného čísla u sloves.¹¹⁷

Textové změny nejsou velké, ale jsou poněkud rozsáhlejší než mezi prvotisky Bibli pražskou z roku 1488 a o rok později vydanou Bibli kutnohorskou. Nejvýznamnějším zásahem do obsahu je zařazení apokryfní Čtvrté knihy Ezdrášovy (Bible pražská ji nemá a Bible kutnohorská omylem otiskla jen poslední dvě kapitoly), jež zůstane součástí českých biblických tisků po celé 16. století a objeví se také v barokní Bibli svatováclavské. Bible benátská se pro zařazení rozhodla, jak zpravuje předmluva ke 4Ezd, podle obvyklého dobového úzu latinských biblí.¹¹⁸

115. ZDEŇKOVÁ, Jana: *Užití aoristu, imperfekta a perfekta v česky psané próze poloviny 14. století*. Praha 2011 [nepublikovaná diplomová práce], s. 108.

116. VYKYPĚLOVÁ, Tatiána: K možnostem vytvoření konfesně podmiňených variant spisovné češtiny v 16. století. *Wiener Slavistisches Jahrbuch* 54, 2008, s. 172–186.

117. KYAS, V.: *Snaha o zlidovění*, s. 23.

118. Stov. DITTMANN, Robert: *Deuterokanonické knihy v protestantské tradici se zretelem k Bibli kralické*. Salve. Revue pro teologii a duchovní život 23, 2013, č. 2, s. 140.

Bible Severýnovy (1529, 1537) a Bible norimberská (1540)

o vydání Benátské bible a pražského Nového zákona z roku 1513, jenž navázal na její text, se roz-
poutala polemika o užití českého imperfekta na místě, kde má imperfektum i latinská předloha.
Nejvýrazněji bylo toto stanovisko podporováno v předmluvách ke dvěma Novým zákonům: Klau-
dyánovu z roku 1518, jenž byl podle formulace v předmluvě určen především čtenářům „pod obo-
jí zpuosobů“ (f. a4b) a u něhož toto určení potvrzuje privilegium utrakvistické konsistoře na titulní straně,¹¹⁹
a v rozšířené podobě v předmluvě k bratrskému Lukášovu Novému zákonu z roku 1525. V první Severýnce
se právě kvůli ohledu na bratrské čtenáře objevilo imperfektum *bíše* na začátku Janova evangelia, kde ho
zminěné předmluvy vyžadovaly. Projevil se zde trend značně typický pro české biblické tisky 16. století mimo
jednotu bratrskou: obchodní zájem, tj. nadkonfesní přijatelnost, je tiskaři upřednostňován před teologickou
vyhraněností.

119. VOJT, Petr: Mikuláš Klaudyán (Mladá Boleslav). In: *The Reception of Antiquity in Bohemian Book Culture from the Beginning of Printing until 1547*. Turnhout 2014, s. 153–154. KYAS, Vladimír: *Česká bible*, s. 134, ono privilegium vztahuje na Lukáše Pražského.

První Severýnka, dodržující zhruba jednogenerační mezery mezi českými tištěnými biblemi (1489–1506–1529), navazuje na Lukášův Nový zákon (a na plzeňský Nový zákon z roku 1527) ještě v tom, že v marginal-
ních poznámkách uvádí početné varianty znění, nejvíce z předchozí české tradice. Modernizace jazyka je
mírná a odráží často proměny dobového úzu, například proniká více *-ou-* za staré *-ú-*, odstraňuje se dvojně-
číslo u sloves a některé další archaismy (*pojem* > *pojav*, *jeho* v příklonném postavení > *ho*, *aj* > *hle*, přivlastňo-
vací *jih* > *jejích*), překlad se zpřesňuje obratnějšími vyjádřeními a přibývá velkých písmen, ale méně pečlivě
se vyznačuje samohlásková délka. Starší znění, archaičtější tvary a přejímky především z němčiny se často
ocitají v okrajových poznámkách,¹²⁰ které tak slouží i stylistické diferenciaci. Překlad zůstává plně na půdory-
su latinské Vulgáty. Samostatná vydání českého Nového zákona jsou od 30. let čtenější a musíme je zde pusit
ze zřetele.

Druhá Severýnka z roku 1537 je z hlediska biblického humanismu velmi důležitá: poprvé v české bibli se
projevuje zřetelný a vědomý odklon od latinské Vulgáty ve Starém i Novém zákoně. Vliv náměšťských tisků,

120. Jazykovou charakteristiku čerpáme z publikace KYAS, V.: *Česká bible*, s. 140–142.

gramatiky a překladu Nového zákona, které oba vyšly o čtyři roky dříve, se projevuje jak v pravopisu (po Č, ž, ř se píše í, dlouhé í se tiskne s přezkoukou *ij*, pečlivěji se označuje délka samohlásek) a jazykové úpravě (např. opouští se imperfekturní *bise* v Janově prologu, vypouští se pomocné *jest* a *jsou*, v náboženské terminologii se starší *zjevný hršník* mění na *celný*), tak v pronikání novozákonních nevlgátních znění. Asi třetina změněných čtení v Novém zákoně čerpá z námětského překladu, pořízeného z Erasmovy latinské verze, celkem je úprav asi o třetinu víc, než vzhledem k Benátské bibli provedla první Severýnka.¹²¹ Ne všechna doporučení námětské mluvnice nebo řešení tamějšího Nového zákona byla ovšem přijata: zájmeno *svůj* je redukováno, doporučené *hle* se někdy mění zpět na *aj*, sedmý pád zájmena *on* mívá délku (*nim*) a latinská konstrukce *futurum est (enim)* se někdy překládá místo *jest budící věc jako to bude*. Některá nová znění, odchylná od Vulgáty, se shodují s Lutherovým překladem, např. Mk 1,25 *od něho* (za starší *od člověka* a vulgátní *de homine*) odpovídá Lutherovu dosavadní tradice zasáhl i čtení vlastních jmen, např. v Mt 15,39 bylo *Magedan* z první Severýnky nahrazeno zněním *Magdala*, ve shodě s řeckým textovým typem byly doplněny některé pasáže chybějící ještě v první Severýnce, např. v J 10,26 *jakož jsem pověděl vám*, nebo zpřesněno jejich znění, např. Lk 10,21 *v duchu svatém* > *v duchu Ježíš*. Ještě závažnější byly z hlediska pronikání biblického humanismu změny ve Starém zákoně, neboť zatímco novozákonní překlad do češtiny mohl už navazovat na předchozí vydání této části bible ve třicátých letech, Starý zákon nebyl od první Severýnky vydán. V předmluvě k druhé Severýnce dokonce vydávatelé oznamují, že bylo započato s vyznačováním přebývajícího nebo chybějícího textu Vulgáty ve srovnání s hebrejských textem, resp. s *Exemplari Latinskými z Židovské řeči přeloženými* (f. a 1 b).¹²⁴ Tak tomu skutečně je v knize Genesis, ale potom, jak příznává dále předmluva, toho nechali, protože *některým zdálo se to za věc zbytečnou, a nepotřebnou*. Jako jedna z předloh tedy sloužil latinský humanistický překlad z hebrejštiny. A skutečně jsou v Genesis často vyznačovány odchylky od hlavního proudu vulgátní tradice, např. vulgátní znění v Gn 4,8 *vyjíděma ven* nebo chybějící čtení v Gn 16,3 *Sarey žena Abrahamova*, jinde je text méněn ve shodě s hebrejským, např. v Gn 8,21 místo *vece k němu* z první Severýnky čteme *řekl v srdci svém*. Také vlastní jména v Genesis jsou

121. Popis jazyka druhé Severýnky je zpracován na základě publikace KYAS, V.: *Česká bible*, s. 162–164.

122. Stov. MÁNEK, Jindřich: *Bible v českých zemích*. Praha 1975, s. 27.

123. Následující příklady čerpáme z DITTMANN, Robert: *The Second Severin Bible (1537)*. In: *Biblical Humanism in Bohemia and Moravia in the 16th Century*. Turnhout, v tisku.

124. Citovaný exemplář: *Bibli Česká* [...], knihovna Národního muzea, sign. Slavkov 1528 a Zbraslav II b 75, *Knihopis* 1099.

Bible Severýnova,
Praha 1537.

**Biblij Česká vsta
rom meste Praskem
vyptvřena:**

**Bible Severynova,
Praha 1529.**

Bible Severýnova,
Praha 1537.

přiblížena hebrejskému znění, např. místo *Saaba* čteme teď *Seba*, místo *Segor* je nově *Zoar*, místo *Falek Peleg* atd. Objevují se dokonce marginální poznámky, nejvíce v Genesis, které upozorňují na hebrejské čtení, třeba ke Gn 2,6: *V Židovském stojí, že mlha vcházela, a svlačovala vsičku po vrchu zemi*. Na dalších místech bylo znění zpřesněno ve shodě s Vulgátou, což se týká i některých vlastních jmen, tak deformované znění *a Nadyson* v 1Pa 1,38 bylo opraveno na správné *Ana, Dyson*. Povahu revize ve druhé Severýnce lze charakterizovat tak, že vydavateli „nešlo o opravu jazykovou, nýbrž o revizi podle nového textu a z malé části o tříbení slohové“¹²⁵

Znění druhé Severýnky bylo přetištěno o tři roky později v Norimberku, jen s malými změnami pravopisnými a hláskoslovnými (pečlivější značení samohláskové délky, hojnější tištění majuskulí u obecných podstatných jmen, zvrátané místo *je a sem, si* atd. místo *jem, ji, proniká uo místo ú*) a též textovými (například v Gn 28,18 je místo *ráno* nově *z jitra*, shodné s první Severýnkou).¹²⁶ Byly však zjištěny nové shody s Lutherovým německým překladem, kupříkladu v Gn 28,19 čte první i druhá Severýnka *Luza*, ale Norimberská bible *Luz* s oporou v Lutherově (*Lus*)¹²⁷ i v hebrejském textu (*lútz*).

125. KVAS, V.: *Snaha o zlidovění*, s. 137.

126. Tamtéž, s. 137, KROUPA, František: *České tisky biblické od nejstarších dob až po Susíla. Jich popis a vzájemný vztah*. Praha 1915 [nepublikovaná disertace], s. 480.

127. Stov. KROUPA, F.: *České tisky biblické*, s. 483. Lutherův překlad citujeme podle vydání H. Luffta z roku 1534 (*Biblia, das ist, die gantze Heilige Schrift Deuschl*, viz <http://books.google.com>, cit. 1. 10. 2015).

Bible melantrišské řady (1549–1613)

elkou důležitost pro český jazyk a jeho biblický styl mají dosud stále nedoceněné a málo prozkoumané bible a Nové zákony melantrišské řady. Tato nejrozšířenější předbělohorská česká bible byla oficiální a jedinou schválenou českou biblí po více než sedmdesát let a vyšla v celkem šesti vydáních (1549, 1556–1557, 1560–1561, 1570, 1577, 1613), její vliv pronikl i za hranice a po začermění některých míst ji přijala i pobělohorská cenzura. Používala ji všechna česká vyznání, až posléze si jedna braurská pořídila svůj překlad. Snaha o nadkonfesiční přijatelnost a dohled cenzury vedly jen k omezenému přijetí nevulgátního vlivu a v posledním vydání k částečné akceptaci některých novinek z Bible kralické. Celkově zůstávají oblíbené Melantrišky u vulgátní tradice, zároveň je ovšem patrné pnutí vyvolávané reformačními tlaky. Pravopisné a jazykové úpravy jsou – s výjimkou posledního vydání z roku 1613 – jen poměrně malé, většina změn uvnitř melantrišské řady biblí byla provedena ve druhém a pak v posledním vydání.¹²⁸

Řadu zahajuje Bible Netolického (1549), společný tiskařský podnik katolika Bartoloměje Netolického s Jiřím Melantrichem. V české tradici poprvé je připojen překlad třetí knihy Makabejské z latiny od vynikajícího humanisty Sixta z Ottersdorfu, jehož jméno se objevuje pod předmluvou k ní i na jiných místech. Vydavatelé šetřili podle předmluvy zásad náměštské gramatiky, vypouštějí často pomocná slovesa *jest, jsou* v préteritu, v nepřizvučné pozici užívají *ho* místo *jeho*,¹²⁹ předložky tisknou častěji zvlášť (např. Bible norimberská Mt 4,22.25 *zanim* > Bible Netolického za *nim*) atd. Text je celkově dosti závislý na předchozí české tradici, přijímá také změny zavedené Norimberskou biblí (Gn 28,18 z *Jitra*, Gn 28,19 *Luz*).¹³⁰ Některé dříve tiskařskými změnky vyznačované přídavky oproti tradici byly už plně začleněny do textu, např. Gn 8,19 *i pftacto*, Gn 13,2 *Abram*, většina zůstala uzávorkována. Návrat k vulgátnímu znění je oproti druhé Severýnce zřetelný u vlastních jmen v Genesis, třeba Gn 10,2 *Mezech* > *Mozoch*, jindy však ještě zůstala bližší hebrejskému znění, např. Gn 10,10 *Erech* místo *Aracl*.¹³¹ Jednou z novinek je zavedení novotvaru přechodníku minulého (např. Mt

128. Citované exempláře: *Biblí Česká* [...] M. D. LX, viz <http://books.google.com>, cit. 1. 10. 2015, *Knihopis* 1100;

Biblí Česká [...] M. D. XLIX, Vědecká knihovna v Olomouci, sign. III 32.7.12, *Knihopis* 1101; *Biblí Česká* [...] MDLVI, Vědecká knihovna v Olomouci, sign. III 32.296, *Knihopis* 1102; *Biblí Česká* [...] MDLXI, Vědecká knihovna v Olomouci, sign. III 32.048, *Knihopis* 1103; *Biblí Česká* [...] MDLXX, Moravská zemská knihovna, sign. ST4-0009.880.A, *Knihopis* 1104; *Biblí Česká* [...] MDLXXVII, Vědecká knihovna v Olomouci, sign. III 220.903, *Knihopis* 1105; *Biblí Česká* [...] M. DC. XIII, Moravská zemská knihovna v Brně, sign. ST4-0096.337, *Knihopis* 1106.

129. KYAS, V.: *Česká bible*, s. 168.

130. Srov. už KROUPA, F.: *České tisky biblické*, s. 489.

131. DITTMANN, Robert: The Czech Bible of Bartoloměj Nerolický and Jiří Melantrich (1549) and Its Later Editions. In: *Biblical Humanism in Bohemia and Moravia in the 16th Century*. Turnhout, v tisku. Odtud čerpáme i některé další doklady.

12,49 a 14,31 *vztáhn*, Mt 16,22 *odvédv*, Mt 27,5 *povrhv*), ten hned kritizoval Blahoslav ve své rukopisné gramatice a v jazyce se neujal. Naopak k mluvené češtině se styl Melantrichovy bible přibližuje užíváním složených přídavných jmen místo jmenných (např. Lk 13,28 *uzříte sami sebe vyhlané ven místo staršího vyhlány*)¹³² nebo neshodnými přechodníky (Mt 11,1 *Jezíš [...] příkazující dvanácti*, Mt 18,26 *padl služebník ten prosíce ho*).

Podstatnější je revize dosavadního překladu ve druhé Melantrišce (1556–1557). Jsou to změny částečně ve shodě s náměstkou mluvnici a Novým zákonem: užívá se podoby *anjel* místo *anděl*, *evangelium* místo *čtení* (doporučované v předmluvě k náměstkému Novému zákonu), přivlastňovací *jejich* (Gn 4,3 z *tučnosti jich* > *jejich*),¹³³ omezuje se dvojné číslo (např. Gn 1,16 *dvě Světla veliká* > *dvě Světla veliká*), užívá se nepřivzučné *mu* místo *jemu* (Gn 2,18), odstraňuje se pomocné *jest, jsou* (Gn 2,19 *jest nazval* > *nazval*),¹³⁴ jsou přijata i některá čtení náměstkého Nového zákona (J 1,23 *dt* > *pověděl*). Ale v jednom důležitém aspektu šla druhá Melantrichova bible proti Náměstkým: odstraňuje se zvrtné přivlastňovací zájmeno *svůj* vážící se k první a druhé osobě (Gn 3,14 *na prsech svých polezeš* > *na prsech tvých polezeš*), někdy i ke třetí osobě (Gn 1,21 *vpokolení svém* > *vpokolení jejich*, Gn 2,20 *jmény svými* > *jmény jejich*).¹³⁵ Toto řešení převzal i Jan Blahoslav a v Novém zákoně odstraňovala teprve posupně kralická vydání. Za základ použily druhou Melantrišku kromě Blahoslavova Nového zákona také samostatně vydané Melantrichovy Nové zákony. Nový zákon Dačického z roku 1596 a o rok později vyšší Veleslavínův Nový zákon.¹³⁶ Z dalších změn ve druhém Melantrichově vydání zmíňme rozmnožení novotvarů minulých přechodníků typu *vztáhn* a neshodných přechodníků (např. Mt 25,1 *desíti Pannám, kteréžto uzavší Lampy své*; Bible Netolického zde má ještě správně *vzevše*). Textové změny často přetrvaly v dalších Melantrichových vydáních, až Veleslavínova bible z roku 1613 zavádí nezřídka revidované znění, srov. Ga 5,13 Bible Netolického *abyštie svobody v přičinu těla ne dávali* > Bible Melantrichova 2. až 4. vyd. *abyštie té svobody k přičině těla nepoživali* > Bible Veleslavínova *abyštie pod zámyslem té svobody nepovolovali tělu*.¹³⁷ Druhá Melantriška už obsahuje doxologii v Otčenáši (*Nebo tvé jest Království a Moc i Sláva na věky*), ponechala většinu nevládních čtení přítomných už v Bibli Netolického, některá sama zavedla, často podle náměstkého Nového zákona z roku 1533

132. KYAS, V.: *Česká bible*, s. 172.

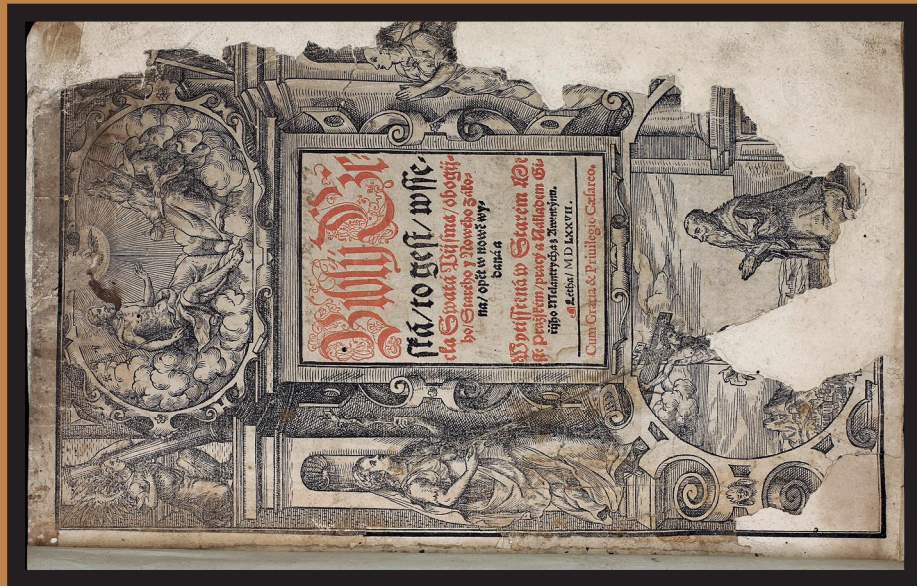
133. Srov. tamtéž, s. 169.

134. KAPITOLOVÁ, Zuzana: *Dynamika textu v biblických melantrišských řádách (1549–1613)*, Praha 2013 [nepublikovaná magisterská práce], s. 96–104.

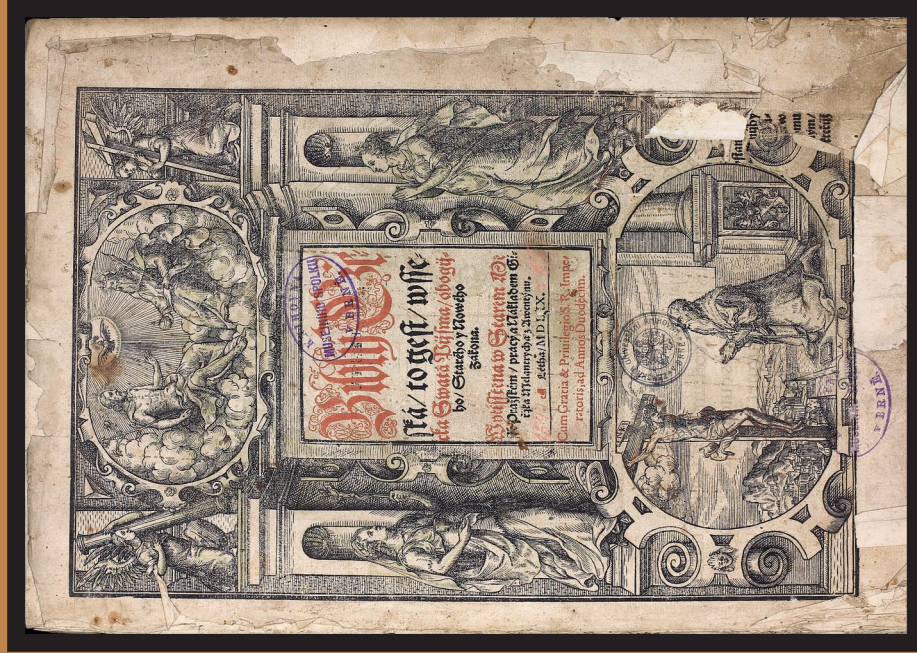
135. Tamtéž, s. 96–97.

136. SOUČEK, B.: *Česká Apokalypsa*, s. 143–144.

137. KAPITOLOVÁ, Z.: *Dynamika*, s. 104.

Bible Melantrichova,
Praha 1577.

Bible Melantrichova,
Praha 1570.

Bible Melantrichova,
Praha 1570–1571.

Bible Melantrichova,
Praha 1549.

(např. *Otcovy* v J 5,30), a přinesla i některé opravy porušených znění vlastních jmen vulgátní tradice, např. Joz 15,35 *Sokko* > *Socho*.¹³⁸

Třetí Melantrichovo vydání z let 1560 až 1561 přineslo oproti tomu jen minimum změn, takže ani nakladatel sám ho za samostatné vydání nepovažoval. Došlo například k začlenění některých nevlgátních čtení, dříve vyznačených závořkami, přímo do textu (Gn 31,4 *Jakob*).

Čtvrté vydání z roku 1570, mimořádně významné z hlediska výtopy, se textově vyznačuje jen některými menšími změnami. Do textu byla zařazena některá dříve uzávorkovaná nevlgátní čtení, např. Gn 18,7 *Abraham*, výjimečně byla některá vypuštěna, např. Mk 14,70 a *řeč tvá se srovnává*.¹³⁹ Až v tomto vydání převažuje v pravopisu litera *ú* nad spřežkou *uo*.¹⁴⁰

Pátá Melantriška z roku 1577 byla někdy považována za vydání idemnické se čtvrtým, ale pro tuto edici byla provedena revize vzhledem k Vulgátě. Většina nevlgátních přídavek ve Starém zákoně byla odstraněna, např. ve 14. kapitole Daniela pasáž *Těhla řekl Král: Bojíte se všickni kteříž bydlíte na zemi, Boha Danyelova, neboť on jest zprostitel a spasitel, činně znamení na nebi i na zemi, kterýž vysvobodil Danyele z jámy Lvové*,¹⁴¹ a dále jsou zpřesněna znění vlastních jmen, např. druhou Severýnkou zavedené znění v Gn 10,10 *Erech* bylo nahrazeno zněním *Arach*, v Lk 6,10 bylo odstraněno *jak byla družá*, některá jiná čtení ovšem zůstala. Na konci 16. století se pátá Melantriška dostala coby zástupce českých biblí do Hutterovy polygloty. Tendence psát obecná podstatná jména s velkým písmenem jako v němčině dosáhla v tomto vydání vrcholu.¹⁴²

Bible Samuela Adama z Veleslavína z roku 1613 přijala nově některé rysy bratrského pravopisu a jazyka (rozdílňuje se dvojí *l*, zavádí se litera *j* pro označení dlouhého *l*, netiskne se už vůbec *šy*, ale *ši*, přijímá se změna *aj* > *ej*, vrací se někdy *aj* místo *hle*)¹⁴³ i nevlgátní znění z Kralické bible, jež ostatně asi inspirovala rovněž některé vnější prvky (číslování veršů, číslování žalmů). Čtení z Kralické bible pronikala už do Nového zákona z roku 1597, vydaného Danielem Adamem z Veleslavína, ale v případě Veleslavínovy bible byla ještě rozhojněna. Čtení z Kraličky je přebráno třeba v Mt 2,18: *pátá Melantriška* i Nový zákon 1597 čtou *nechtěla se utěšiti*, Kralická bible šestidílná a Bible Veleslavínova *nedala se potěšiti*, v Mt 4,24 se stejně mění *l* *vyšla pověst*

138. DITTMANN, R.: *The Czech Bible*, v tisku.

139. Tamiéz.

140. KAPITOLOVÁ, Z.: *Dynamika*, s. 90.

141. DITTMANN, R.: *Deuterokanonické knihy*, s. 134.

142. FIDLEROVÁ, Alena A. – DITTMANN,

Robert – VLADIMÍROVÁ, Veronika

S.: *Užnání velkých písmen v českých*

tištných Biblích raného novověku. In:

Dějiny českého pravopisu (do r. 1902).

Sborník příspěvků z mezinárodní

konference Dějiny českého pravopisu

(do r. 1902) 23.–25. září 2010. M. ČOR-

NEJOVÁ – L. RYCHNOVSKÁ – J. ZEMÁ-

NOVÁ (eds.), Brno 2010, s. 297.

143. Srov. VYKYPĚLOVÁ, Tatána: *Wege zum*

Neutscheichischen. Studien zur Geschichte

der tschechischen Schriftsprache. Hamb-

urg 2013, s. 181, 236–239; KAPITOLO-

VÁ, Z.: *Dynamika*, s. 90.

jehto na I rozešla se o něm pověst. Velelavínova bible zasáhla značně razantně do melantrišského textu, který se v předchozích vydáních přes půl století měnil jen v malé míře. Tato vývojová linie české bible významně ovlivňovala jazykové povědomí uživatelů češtiny, často byla i v následujících desetiletích předávána v zámožnějších rodinách z generace na generaci, o čemž svědčí mimo jiné zápisky o významných rodinných událostech na předešlých. Jisté měla velkou zásluhu na existenci toho, co bylo později nazváno velelavínskou češtinou, i když Daniel Adam sám celou bibli nevydal. Vedle Benátské to byla právě Bible Samuela Adama z Velelavína, která posloužila jako hlavní česká předloha pro Starý zákon jezuitské Bible svatovávclavské, vydaný na počátku 18. století.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Stov. J. Vintir in KVAS, V.: *Česká bible*, s. 216.